کوردستان لە گەمەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا

خالید عەزیزی

بەشی یەکەم

پێوەندییەکانی نێودەوڵەتی بەکورتی

ساڵی١٩١٨، دوای شەڕی یەکەمی جیهانی، ویلسۆن سەرکۆماری ئەو کاتی ئەمریکا پڕۆژەیەکی بۆ سەقامگیرکردنی ئاشتی و هێمنایەتی لە جیهاندا پێشکێش کرد. ئەو پڕۆژەیە کە بە گەڵاڵەی چواردە خاڵی ویلسۆن ناوبانگی دەرکرد، لەسەر بنەمایەکی ئیدەئالیستی و خێرخوازانە دارشترابوو و باسی مافی دیاریکردنی چارەنووسی گەلانیشی دەکرد. کۆنفرانسی ڤێرسای لە ساڵی ١٩١٩دا گەڵاڵەکەی ویلسۆنی وەبەرچاو نەگرت ونەی کرد بە بنەمای ڕێککەوتنی پەیماننامەی ڤێرسای، بەڵام دیسان کەم و زۆر شوێنی لەسەر ئاکامەکانی ڕێککەوتنی سێور لە ساڵی ١٩٢٠ دانا. دواتر بەگوێرەی کۆمەڵێک ڕێککەوتن نەخشەی سیاسی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەپێی بەرژەوەندی و پرینسیپەکانی کۆلۆنیالیستی دیاری کرا.

زەمینە و دەرئەنجامەکانی شەڕی دووەمی جیهانی کۆتایی بە ئیدەئالیزمی ویلسۆن هێنا و پارامیترێکی نوێی لە تێگەیشتن لە عیلاقاتی نێودەوڵەتی لە سەردەمی نوێدا هێنایە گۆڕێ و ڕوخسارێکی واقیعی بە ڕیئالیزم بەخشی. بەو مانایە کە جیهان بەو جۆرەی کە هەیە دەبیندرێت نەک بەو جۆرەی کە ئارەزو دەکرێت. لە سیناریۆی ڕیئالیزمی پێوەندییەکانی نێودەولەتیدا سەنگ و سووکی فاکتۆر و لایەنەکانی بەشدار تەنیا لە ڕوانگەی بەرژەوەندییەوە سەیر دەکرێن و هەڵدەسەنگێندرێن و جێگەیان پێدەدرێت، یان بە مانایەکی دیکە جێ پێ بۆ خۆیان دەکەنەوە. دروستبوونی UN لە ساڵی ١٩٤٥دا بە بەشداری ٥٠ وڵات، ئامراز و میکانیزمێک بوو بۆ پاراستنی ئەو بەرژەوەندییە هاوبەشانە و بەو جۆرە فاکتۆرێکی نوی بە ناوی ڕێزگرتن لە سەروەریی وڵاتانی ئەندام بە پارامیترەکانی پێشوو زیاد بوو. ئەوە خۆی هەوڵ و تێکۆشانێکی فرەلایەنە بوو بە مەبەستی دامەزراندنی میکانیزمێکی چەندجەمسەری کە بتوانێت لەو سەردەمەدا کەم و زۆر تەوازونێکی نیسبی لە جیهاندا سەقامگیر بکات. ئاکامی شەڕی دووەمی جیهانی و دروستبوونی دوو زلهێزی وەک سۆڤیەت و ئەمریکا کۆتایی بە سیستەمی لەرزۆکی چەندجەمسەری هێنا و دابەشبوونی دنیای بەسەر ئەو دوو بلۆکەدا کرد بە ئەمری واقیع. لەو کاتەوە هێمنایەتی و بەرژەوەندیی و سەروەریی وڵاتەکان و لەسەریەک میکانیزمی پێوەندیی نێودەوڵەتیش کەوتنەژێر سێبەری سیاسەتەکانی ئەو دوو بلۆکەوە. لە سەردەمی کۆن و نوێ و لە سیستەمی پێوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا قانون و یاسا و ڕێساکان لە بنەڕەتدا میکانیزمێک بوونە بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی وڵاتەکان بە تاک و بەرژەوەندیی هاوبەشیان بە یەکەوە. دوای شەڕی دووەمی جیهانی ئەمنیەتی نێودەوڵەتی بوو بە پێداویستییەکی گرینگ لە سیناریۆی فرەلایەنی ئەم میکانیزمەدا. زۆربەی زۆری یاساکانی پێوەندییەکانی نێودەوڵەتی لەژێر ڕووناکایی سەقامگیرکردن و پاراستنی هێمنایەتی لەلایەک و مسۆگەرکردنی بەرژەوەندیی وڵاتەکان لەلایەکی دیکەوە تەنزیم کراون. بەپێی قانونی ئەو گەمەیە تەنیا دەسەڵاتە کە دەتوانێت لەنێو گۆڕەپانێکی بەربەرینی کێبڕکێی پێوەندییەکانی نێودەوڵەتی و ناوچەییدا یارگیری بکات. دەسەڵاتی سۆڤیەت و ئەمریکا لە سەردەمی شەڕی سارد و ئاشتیی سارددا چوارچێوەیان بە هێمنایەتی و بەرژەوەندی دەدا و سنووریان بۆ دیاری دەکرد و دەبوایە زۆربەی زۆری لایەنەکانی دیکە خۆیان لەگەڵ ڕێکخستبایە.

هەرەسهێنانی سۆڤیەت لە ١٩٩٠ بەولاوە بوو بە هۆی ئەوە کە سیمای سیاسیی جیهان گۆڕانی بەسەردا بێت و بەتاڵایی و کەلێن و کولێنێکی زۆر دروست بکات و لە ئاکامدا کۆمەڵێک دەسەڵاتی ناوچەیی دیار و نادیار فۆرم بگرن. ئەم بارودۆخە و بەتایبەت ڕووداوەکەی١١ی سێپتامبر بوو بە هۆی ئەوە میکانیزمێکی دیکە لە ئەمنیەت و کۆنترۆڵ لەلایەن ئەمریکاوە بێتەگۆڕێ. ئەو میکانیزمە بە سەپاندنی هێژموونیی ئەمریکا خۆی پێناسە دەکات. بەپێی تێگەیشتنێکی کلاسیک لە جەمسەر و دەسەڵات، ئەمریکا تەنیا زلهێزی نیزامییە و لە زۆر شوێن توانای یەکلاکردنەوەی کێشەکانی هەیە و قسەی ئاخر دەکات. بەڵام ئەمە بەو مانایەش نییە کە جیهان بەتەواوی یەکجەمسەرە و بەرەو شێوەیەکی تر لە چەندجەمسەری ناڕوات؛ بەتایبەت کە ئێستا پڕۆسەی بەجیهانیبوونی ئابووری و تێکنۆلۆژی و... لە پەرە ئەستاندندایە.

ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و ئەمریکا

تا شەڕی دووەمی جیهانی ئینگلیز و فەرانسە دەسەڵاتداری سەرەکیی ئەم ناوچەیە بوون و نەخشەی سیاسیی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستیان بە شێوەی بنەماکان و میکانیزمی تێگەیشتنی کۆلۆنیالیستی دارشتبوو. ئاکامێکی بەرچاوی شەڕی دووەمی جیهانی ئەوە بوو کە ئەمریکا وەک زلهێز هاتە نێو گۆڕەپانی سیاسەتی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست. بەڵام حوزور و سەقامگیربونی ئەمریکا ئەوە نەبوو کە گۆڕانکارییەک لە نەخشەی سیاسی و فۆرمی ئیداری ئەم ناوچەیەدا پێکبهێنێ. چونکە: **یەکەم**، ئەمریکا وەک دەسەڵاتێکی تازەکار ئەزموون و ڕابردووی شێوەی کۆلۆنیالیستی لەسەر چۆنیەتی هەڵسوکەوت لەگەڵ فاکتۆرەکانی سیاسیی، مەزهەبی، نەتەوەیی و ئیداریی پێکهاتەکانی ناوچەکە نەبوو. بیرەوەرییەکانی ئارچی ڕۆزوێلت کە ئەفسەرێکی لێوەشاوەی کاروباری ئەمنییەتی و نەوەی تیئودۆر ڕۆزوێلت، سەرکۆماری پێشووی ئەمریکا، بوو تا ڕادەیەک ئەم ڕاستییە دەردەخات. ناوبراو لە کاتی شەڕی دووەم و دوای شەڕیش سەفەر بۆ زۆربەی شوێنەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و باکووری ئەفریقا و بەشیک لە ئاسیا دەکات و لێکۆلینەوەیەکی مەیدانی ئەنجام دەدات و تاڕادەیەکی زۆر تیشک دەخاتە سەر ستراتیژیی داهاتووی ئەمریکا لە ناوچەکەدا. **دووەم**، ستراتیژیی ئەمریکا دوای شەڕی دووەمی جیهانی بەگشتی ئەوە بوو گە بەرگری لە پەرەئەستاندنی دەسەڵات و هێژموونی سۆڤیەت بکات و تاکتیکەکانیشی لەژێر ڕووناکایی ئەم بۆچوونەدا تەنزیم دەکرد. لە سیناریۆیەکی ئەوتۆدا هێشتنەوەی شێوەی کۆلۆنیالیستی ئیدارەی ئەم ناوچەیە پتر بە قازانجی ئەمریکا بوو تاکو گۆڕانکارییەک، کە لەوانە بوو جێ پێی زیاتر بۆ سۆڤیەت دروست بکات. بۆوێنە پشتیوانی ڕاستەوخۆی ئەمریکا لە کودتای دژی موسەدیق لە ساڵی ١٩٥٣ لە ئێراندا، و پشتگرتنی هەموو دەوڵەت و دەسەڵاتە دیکتاتۆرەکان و دژایەتیکردنی جووڵانەوە ئازادیخوازییەکان لە ناوچەکەدا. پاش هەرەسهێنانی سۆڤیەت مەترسیی دروستبوونی دەسەڵاتی کۆنترۆڵ نەکراو وەک ئێران و عێراق لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست ببوو بە واقعیەتێک. شەڕی کەنداو و دەرکردنی عێراق لە کوەیت سەرەتای ستراتیژیی نوێی ئەمریکا بۆ ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بوو کە نەهێڵن دەسەڵاتی کۆنترۆل نەکروا لەو ناوچەیەدا دروست بێت. هەڵبەت سروشت و چەند و چۆنی فاکتۆرەکانی بەشدار لە ڕەوتی ئەم ستراتیژییەدا تا ڕادەیەکی زۆر لێڵ و ناڕوون بوون. ئەرتەشی عێراق لە کوەیت دەرکرا بەڵام سەددام و ڕێژیمەکەی لەسەر دەسەڵات مانەوە! و کورد لەسەر داوای بووشی باوک ڕاپەڕینیان کرد بەڵام واشنگتۆن پشتیوانی لی نەکردن. یەکێک لە هۆیەکان ئەوە بوو کە دوای ڕووخانی سۆڤیەت ئەمریکا ئامادەیی پێویستی بۆ گێڕانی دەوری تاکەزلهێزی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا نەبوو و بەم جۆرە نەیدەتوانی کەلێن و بەتاڵاییەکان وا بە ئاسانی پڕ بکاتەوە. ئەو ڕاستییە لە کاتێکدا بوو کە بیر و بۆچوونی فەناتیک و ڕێگەچارەی مەزهەبی وەک ئاڵترناتیف بۆ چارەسەری کێشەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست لە پەرەئەستاندندا بوون. سیاسەتی ئەمریکا لە سیناریۆی شەڕ و ئەمنییەتدا بێجگە لە شەڕی و ڤێتنام و هێندێک کێشەی ناوچەیی کە کردەوەیەکی ئاکتیڤ و لە پڕۆژەی دارێژراوی دژی کۆمونیزم و سۆڤیەتدا بوون، ئەوانی دیکە زۆرتر کردەوەیەکی ڕیئاکتیڤ بوونە تا ئاکتیڤ، بەو مانایە کردەوەیەک دژی ئەمریکا ڕووی داوە جا ئەوجار ئەویش دژکردەوەی لە خۆی نیشان داوە. بۆ وێنە لە کۆتایی شەڕی یەکەمی جیهانی ساڵی ١٩١٧ کاتێک ئەمریکا ڕاستەوخۆ چووە نێو شەڕ کە لەلایەن ئاڵمانیا هێرش کرابووە سەر هێزە دەریاییەکانی. لە شەڕی دووەم لە ساڵی ١٩٤١ کاتێک ژاپۆن لە پرڵ هاربر هێرشی کردەسەر ئەمریکا، ئەمجار ئەمریکا شەڕی دژی ئاڵمان و ژاپۆن ڕاگەیاند. لە قەیرانی کوبا ساڵی ١٩٦٢ کاتێک سۆڤیەت موشەکی ئەتۆمی لە کوبا و ١٠٠ کیلومەتری ئەمریکا دامەزراند، ئەمجار ئەمریکا کردەوەی توندی لەخۆ نیشاندا و مەترسییەکەی لەسەر وڵاتەکەی لابرد. لە ١١ی سێپتامبری ٢٠٠١ دیسان پاش ئەوەی ئەمریکا لە نیویۆرک و واشنگتۆن لەلایەن ئەلقاعیدەوە هێرشی کرایەسەر، دژکردەوەی گەورە و بەربەرینی نیزامی لە ئەفغانستان و دواتر لە عێراق نیشاندا.

سیاسەتی ڕیاکتیڤی نیزامیی ئەمریکا بەتایبەت پاش ١١ی سێپتامبر لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا لەگەڵ کۆمەڵێک پارامیتری سیاسی و مەزهەبی ڕووبەڕوو بۆتەوە کە لە فازی نیزامیدا یان لەبەرچاو نەگیرابوون یان لە پەراوێز خرابوون. تێکشکاندنی ئەرتەش و ڕووخاندنی ڕێژیمەکانی تالیبان و سەددام کاری چەند حەفتە بوون. بەڵام گرفتی سیاسیی و کۆمەڵایەتیی ئەو جۆرە وڵاتانە کە ڕیشەی لە دەیان و سەدان ساڵدایە، چۆن دەکرێ بە جێگۆڕکێیەک و لە ماوەی چەند ساڵدا جێبەجێ بێت؟

ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست لە سیناریۆی ئەمنییەت و بەرژەوەندیی نێودەوڵەتی بەگشتی و ئەمریکا بەتایبەتی تاکو شەڕی عێراق تەواو سنووردار کرابوو و تەنیا بە کێشەی ئیسراییل و فەلەستین پێناسە دەکرا. ستراتیژیی ئەمریکا لەسەر ئەساسی پاراستنی ئیسراییل و ئەمنیەتی بازرگانی نەوت داڕێژرابوو. باشی و خەراپی ڕێژیمەکانی ئەم ناوچەیەش لەژێر ڕووناکایی و بەرژەوەندیی ئەم ستراتیژییەدا بڕیاریان لەسەر دەدرا نەک بەپێی ڕەفتاریان لەگەڵ خەڵکەکەی خۆیان. سەددام وەک ناسیۆنالیستێکی عەرەب و پشتئەستوور بە داهاتی نەوت، و ئێران وەک مەزنیخوازی مەزهەبی پشتئەستوور بە داهاتی نەوت وخەڵکی ئایینی، ڕاستەوخۆ مەترسییەکی مەزن بوون بۆ ئەمنییەت و بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا و ئیسراییل. ڕووخاندنی سەددام و گوشارسەرخستن بۆسەر ئێران پێداویستێکی گرینگی تەمەندرێژی ئەم ستراتیژییە کلاسیک و کۆنەی ئەمریکا بوو. گیروگرفتی سیاسیی و ئیداری عێراق، مەیدانداری ئێران، بەدناوی زۆربەی دەسەڵاتدارە نادیموکراتیەکان و ناڕەزایەتی کۆمەڵانی خەڵک لە ناوچەکە و دەوری بەرچاوی مەزهەب لە ڕووداوەکاندا، ڕەنگدانەوەیەکی بەپەلەی لەنێو هێندێک کۆڕ و کۆمەڵی کۆنسێرڤاتیڤی ئەمریکا دروست کرد و ئیدەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی گەورەی لێکەوتەوە. ئەم ئیدەیە دەخوازێت فرەلایەنە سەیری ڕێگەچارەکانی گرفتی ئەم ناوچەیە بکات و دەیهەوێت بێژێت کە هەموو لایەک، بەتایبەت خەڵکی ئازادیخواز، دەتوانن دەور و بەشدارییان لە ئەو پڕۆژەیەدا هەبێت. ئەو پڕۆژەیە جۆرە لاساکردنەوەیەکی گەڵاڵەکەی ویلسۆنە لە ساڵی ١٩١٩دا بەو جیاوازییە کە گەڵاڵەکەی ویلسۆن زۆر شەفاف بوو بەڵام ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی گەورەی نوێ- کۆنسێرڤاتیڤەکان شتێکی زۆر ناڕوونە. لەسەریەک، تەنیا لە قسەدا باسی گۆڕانکاری دیموکراتیک و شتی لەو بابەتە دەکات، هەرچەند تا ئێستا لە چوارچێوەی هیچ گەڵاڵە و پڕۆژەیەکی ڕوون و شەفافدا پێشکێش نەکراوە، بەڵام دیسانیش هێندێک خەڵکی ئومێدەوار کردووە و هێندێک دەسەڵاتداریشی نیگەران کردوون. ئاسۆی لێڵی عێراق و ئەفغانستان و مەیدانداریی سیاسی مەزهەب بۆتە هۆی ئەوە کە پەیام و گوتاری سیاسیی کاربەدەستانی ئەمریکا لەو پێوەندییەدا تووشی هەوراز و نشیو بێت. بۆوێنە ئێستا زۆر کەم و بە دەگمەن باسی سێکولاریزم دەکەن و تەنانەت لەجیاتی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی گەورە ئەوجار بەتایبەت دوای قەیرانی لوبنان، باسی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی نوێ دەکرێت. بۆ ئەوەی ئەمریکا بە سینگفراوانییەوە سەیری ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بکات و پێکهاتەکانی ئەم ناوچەیەش خۆیان لە پڕۆژەکانی ئەودا ببیننەوە، وا باشە کە ئەمریکا چیتر لە دووگما کۆنەکانی سەردەمی کۆلۆنیالیزم و شەڕی سارددا نەمێنێتەوە و لە کردەوەدا کێشەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست تەنیا بە کێشەی ئیسراییل و فەلەستین پێناسە و سنووردار نەکات. بۆوێنە دوای شەڕی دووەمی جیهانی، ساڵی ١٩٤٧ مارشاڵ وەزیری دەرەوەی ئەو کاتی ئەمریکا گەڵاڵەیەکی بەربەرینی یارمەتی ئابووری بۆ ئاوەدانکردنەوەی ئەورووپای شەڕلێدراو پێشکێش کرد. مارشاڵ تەنانەت داوای لە سۆڤیەت کە بە تەواوی لە بەرەی دژی ئەمریکا دابوو کرد کە بە مەرجێک ریفۆرم لە سیستەمی سیاسیی خۆیاندا پێکبێنن دەتوانن پارە وەرگرن و بەشداری ئەم پڕۆژەیە بن. مەبەست ئەوەیە کە ئەمریکا دەبێت لەلایەک لە پڕۆژەکانی خۆیدا شەفاف بێت و لەلایەکی تر میکانیزمی گونجاو بۆ پێکهاتەکانی ئەم ناوچەیە کە لە ڕەوتی گۆڕانکاری و دیموکراتیزاسیۆندا دەتوانن دەوریان هەبێت پێکبێنێت. هێنانەگۆڕی سیناریۆیەکی لەو بابەتە کارێکی وا سووک و ئاسان نییە و کۆمەڵێک پرسیار و ئەگەر و مەگەر دێنێتە گۆڕێ و لەگەڵ فرەئاستەنگ ڕووبەڕوو دەبێتەوە. بۆوێنە: بۆچوونێکی لیبراڵ دیموکرات لە ئەمریکا و ئەورووپا پێیان وایە کە نوێ- کۆنسیرڤاتیڤەکان لە واشنگتۆن و توندئاژۆکانی ئیسلامی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست خوڵقێنەری فەزای شەڕ و ناکۆکین. جیاواز لە بۆچوونی لەو بابەتە، ئایا کردەوەی نیزامی بەڕاستی ڕێگا تەخت دەکا بۆ جێبەجێبوونی پڕۆژەی سیاسی؟ میکانیزمی هەڵسوکەوتی ئەمریکا لەگەڵ پێکهاتەکانی ئەم ناوچە ئیسلامییە کە فەرهەنگ و ئەزموونی دیموکراسیی نییە چۆن دەبێت؟ ئەگەر لە هەڵبژاردنی ئازاد لە وڵاتانی ئەم ناوچەیەدا هەر بەو شێوەیەی کە بە چاوەدێری لایەنی ئەورووپی و ئەمریکی حەماس لە فەلەستین زۆربەی دەنگی هێناوە، ئەو کاتە چۆن مامەڵە لەگەڵ دەسەڵاتی هەڵبژاردەی ئیسلامی دەکرێت؟ هەرچەند ئەمریکا ئاپاراتێکی نیزامیی زۆر بەهێزی هەیە بەڵام ئەم توانایەش سنووردارە. ئەمریکا دەبێت ئەم پەیامە بدات بە دونیای دەرەوە کە مەبەستی ئەو داسەپاندنی هێژمونی خۆی بەسەر ناوچەکەدا نییە، بەڵکو کار و تێکۆشانی هاوبەشە بۆ چارەسەری گرفتەکان.

دوو تیۆری و بۆچوون تیۆریی دەسیسە

ئەم تیۆرییە بۆچوونێکی کۆن و کلاسیکە و ڕابردووی مێژوویی دەگەڕێتەوە سەردەمی جووڵانەوەی دژی کۆلۆنیالیزم. دەکرێت بڵێین بۆچوونێکی ڕەشبینانەیە و پێی وایە کە زلهێزەکان هەمیشە لەپشتی دەرگای داخراو خەریکی پلان و پڕۆژەدارشتنن دژی گەلانی ستەملێکراو لە جیهانی سێیەم بەگشتی و لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەتایبەتی. ئەو بۆچوونە لە ئاستی نێوخۆییدا بژیوی ئایدۆلۆژیکی خۆی لە ناسیۆنالیزم، سۆسیالیزم و مەزهەب وەردەگرت. لە ئاستی نێودەوڵەتیدا لە سەردەمی جیهانی دووجەمسەری واتا سۆڤیەت-ئەمریکادا تا ڕادیەکی زۆر لەژێر تەئسیر و کارتێکەری سۆڤیەت و بیری کۆمۆنیستیدا بوو. بەڵام دوای شۆڕشی ئیسلامی ئێران و دواتر هەرەسهێنانی سۆڤیەت، بە ئایین خۆی پێناسە کرد و بەم جۆرە مەزهەب وردە وردە بوو بە دیاردەیەکی سیاسی و حاشاهەڵنەگر لە جیهانی چەندجەمسەری ئەم ناوچەیەدا. ئەم بۆچوونە تەنانەت لەنێو کۆڕ و کۆمەڵی دەسەڵاتداری سێکۆلەر و تێکنۆکرات و ڕووناکبیر و ئاکادمیسینی ئەم وڵاتانەشدا باوە و تاوانی گیروگرفتی سیاسی-ئابووری و دواکەوتوویی کۆمەڵگەی خۆیان دەخەنەسەر ئەستۆی وڵاتانی ڕۆژئاوا و بەم جۆرە پاساو بۆ گەشەنەکردن و سەرنەکەوتنی خۆیان دەهێننەوە. ئەم بۆچوونە لە شکڵ و شێوەی سێکولار لەنێو کۆمەڵگەی ئەم ناوچەیەدا لە بەرانبەر بۆچوونی مەزهەبیدا زۆر لاوازە. ئەم ڕەشبینییە ئێستا لەنێو زۆربەی کۆڕ و کۆمەڵی سیاسی سێکولاری کورددا برەوی نەماوە، بەڵام لەنێو نەیاران و کۆمەڵگەی داگیرکەرانی کوردستاندا بەهێزە. ئەم بۆچوونە لە ئاستی نێودەوڵەتیدا مەجالی مانۆر و یارگیری بەرتەسکە. دژایەتی بەهێزی ئەم بۆچوونە لەگەڵ هێژمونی ئەمریکا لە ناوچەکەدا بۆتە هۆی ئەوە کە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا زەمینە و ئیمکانی خۆڕێکخستن و بەدەسەڵاتگەیشتن و خۆ لە دەسەڵات هێشتنەوەی زۆر بێت. تیۆریی دەسیسە گەلێک پشتئەستوورە بە هاروژاندنی کۆمەڵگەی وڵاتانی ئیسلامی لە دژی ڕۆژهەڵات و پێکهێنانی زەمینە بۆ کەشوهەوای شەڕ و کێشە لە ناوچەکدا.

هێژمونی ئەمریکا لە ناوچەکەدا بۆتە هۆی ئەوە کە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا زەمینە و ئیمکانی خۆڕێکخستن و بەدەسەڵاتگەیشتن و خۆ لە دەسەڵات هێشتنەوەی زۆر بێت